



ХҮНҮМ

Эртеңки-ле хунум
Оргон келер чакым.
Ини чагым ошол,
Ини тынп учуур.
Оолдар-беле ойнап,
Ол-бо черге баарга.
Кайра-даа бол хунум
Калы жолгоп хунум.
Кара булут хунум
Каш-даа катан дуглаар.
Хунум менче чүтүп.
Москва.

УРУУМГА

Ума-тура манлап турар
Төлүмүн сөзү
Чаптангыны
Улам көжүп өлүр оор
Төрөн Тывам магаданчыны!
Чайгыс харым
Часынбайым.

АВАЗЫНГА САРТЫК

Тайганын тайганын кий
хөөрүк огу куртап турган.
Часкаар апарганда хуну
караага догеленип, ушкан
мыштар кырып, хогугу ой
нап турганар.
Бичин хөөрүктөрдүн авазы
кырган пош догураган орган.
Элөө болганда оолдарын
кыйтырган:
— Бээр, бээр! Маада кели
нер, оолдарым!
Бичин хөөрүктөр чарчы
нышаан келгенер. Авазы
тооруктар белеген алган ор
ган.
— Ужесин-тир ийин, оол
дарык, үлөжип алчар. А
меч бичин дышталып
— дээ, авазы коңулче кире
чалаан.
Бичин хөөрүктөр тоорук
тарын санап көргө, беш
борбак болган. Оол оларын
үлөжирге, мыйла-ла артып
каар болган. Каш-даа катан
үлөжирге, мыйла-ла артып. Ол
үдө койгон манлап бар чо
раан.
— Эй, койгулак, манла кел
— деп кыйгырыпканар.
— Авазыс бо тооруктарын
үлөжип чийер дээ, үлөтүн
мөстөзү турп берин, мыйла
ла бирөө артып каар-дыр, ам
канчаар бис? — деп чуга
лаанар.
Уганын койгон тоорук
тарын санап көргө, шыла
ла, бирөө артып каар болган.
Оол болуп олтур-олтур,
мындан санап кийгирди-ди:
— Час, Шокар-Чучаткар,
меч тоорук түрүнөн шыла
ар беририерэ эки боор.
Шокар-Чучаткар авазы
шокарлайдыр манжапкан
каанар. Авазы оолдарына
жаакар ороол.
— А бокта, четтирим,
Шокарбайларым! Дыка ош
сартык-тур, амланчын, ча
гайын! — деп амрап орган.
Ч. КАРА-КУСКЕ.

«ШЫНГА»

«НЕГЕЛДЕ

КОНТРОЛЬ ЧОК»

Былдыг эгелиг шүгүмчүл
диг чагаа январь 9-та «Шы
га» партиятыган турган.
Эле тургустунушкунуң не
гелдеинге дүштүр ажалды
чептешкен Ак-Довурак
АТБ-инге чамдык чолаачы
ларын ажалдык эжирек келер
чоруу КАН ажалдакчылары
шоолуг хынааган турарын,
негеледе контроль чок чору
ту шүгүмчүлээ.

«КУРЛАВЫЛАРЫ ШЫН АЖЫГЛААР»

Бо чылдым март 21-де
«Шыга» мыйыг эге-беле
рей партиятыган. Биле би
жээк чүдөргө харымны
Кызылдын РАУК чөвөлө
ния даргазы А. И. Семенов
редакцияга чоруткан.
«Шы» болган «Тыза
нын аныктары» солунура
нын катчынан режиссеринге
«Шамбалы» сохоста чакы
хов ажалдарына кодо
ажы-агыл машиналарын
өткөргөндө чептешкен
чөптү-биле илестек дээр
зин динидагыл бажип тур
рар.
Амгы үдө чотур хемч
лерин ап чортканын тү
лөлдө сохоста кодо ажал
агыл техникаларын септе
сти болган белетски кол.

ШЫҢГЫ САГЫНДЫРГАН

Бо чылдым мартта реда
кцияга келген «Акшамыс чо
л» эгелдиг чагаан райкомга
сайгары чугалакчынын
дугайнда харымны редакция
га алган.
Чөө-Хемчик районун
«Болшевик» сохозунда ак
ша айтыры дууренинг бо
луп, авазы, үзө санаащын
өзөндө акша алды берге
дээр, уруг азырап олар
чамдык илер дууламчы ак
шамын албай турарын ук
чагаала бижөө турган.
СОКП Чөө-Хемчик рай
комунун бирги секретари
Ч. Х. Ооржактын редакция
га чорткан харында би
жип турары болган: «Чага
ны райкомга сайгары чуга
лашкан. Фактылар бады

КАРА КУЛАК АК БИМ

Тоожудан үзүндү

Билек экинде чарылаш
тып, дээрже бедил-бедил,
чалгынары кызыпкан, куу
куштуң черге чылда дүжери
дег, дың-на чайгыс эртим
экинде чарылаштып, чал
гынары чаа салып
каш, дурунаын соок
айлан өлүм дилеп, хиличк
теппи чыдары дег, Бим эрге
лүг ээин сактып, ол дээш
чүтү-даа кылды каарны
беленин боду бешин билбей,
дембээр чыткан. Оон мыт
чок барган. Олуп чыткан,
ыттың чоурууганын дың
наан чайгыс-даа кичи чы
рык өрөмчөйгө кажан-да
турбаан чүтө-ди. Битан мыт
чок өлүр.
Эк, Бимге чайгыс-ла
пак сүт болаа аар! Ол чок
кара черден Бим кажан-да
туруп шыдаас, бир эсес...
Херожен кичи оон чалин
га чедип келген. Кылым хо
лөнгөй көрөтөштин, чүтү
лүт, бажында аркымдыг,
бедик болган күштүг херо
жен. Итгы өлүг деп бодаан
боор оон, дискетенин олу
раш доңганын дыңнаалаан:
Бим 2м-даа тынп чыткан.
Эзиден чарылап соола.
Бим аажок арып баксыран.
Поезд соонче сыр кара май
биле Бим халыас ужура
турган болбайт ван. Билча
з-даа шак кылды берге бай
даа, кичи берге, угалын
га чачыгыр бө?
Херожен кичи Бимниң
бажын оварымчалыг ковай
тыр туткан.
— Чүт болау, мытчыма?
Канчап бардын, Кара Кулак?
Кымын соондан ол хире
маннаарың ол, хиличкелей?
Херожен элериң-даа
бол, оон чүт чылгы бол
зоолк дыңнаган. Орукту
чалин кулу баткан, брезент
хол хавына суг экелет.
Бимниң бажын көдүргөш,
хол хавында сугу иттиң
дүмчүлүгө дегинчел. Бим
сугу дымы-биле чыткан,
ажып эгелөө. Херожен оон
бооралып сүбөл аркелет.
Иттиң мык ажыкан, кезе
көтөгө оон каалкан, чоры
барган деп ол билген. Дир
кич-биле мөйгөдө чарыры,
оон хөржүткөн-биле дөмөй
ар-берге деп ол билер.
— А мен база азын,
ашааим дайыче үдөйм.
Көрүп көрдөң, Кара Кулак.

БИР КӨРҮЛДЕДЕН

Март төмчүздө Чалаана хоорайга районун
фольклор болган тапшы бөлүктөрүн көрүлдөс
лүг эркен. Алаа районун ажалдыгыларын,
бүтүргө болган алаа черлерден, школа болган
өскө-даа коллективтерден солуу талантылар кы
рышкен.

Ук көрүлдөс дүргө чуга
лар, тоолдордан уукучу
лар, бойдука Жердээр ба
рык-ла коллектив бүтүргө
бар болган көрүктөрүн
сохотулган хаара туткан.
СОКП-ниң XXII съездин эт
тер сохотулган уран талан
тыларын аразындан пен
сионер А. Норманов, Ше
мин пенсонерлер С. А
жынык болган Т. Огуро
вниң фольклор темалыга
мерлерин — хой тоолдары,
инек хөөлөрүн, өмүк чучу
лаары коңучу солун болган.
Оон ийи Хөндөргөйдөн Ма
дыр-де Татьяна Сат «Бир
жылы», Чыргакыдан Ма
дыр-де Серенма Монгуш
«Опей ыры» тааламчыг, ча
раш мыйлаанар.
Чыргакыдан келген кир
жикчи Ак-оол Кара-Сал
огу Анатолий-биле сыгыт-ха.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Кымын профессиона
техникте № 4 ортумак уч
илиши 1987-1988 өөрөм
чылдыла дараадыла туск
эртмерге сургуулар ху
лэин алырын чарлап тур:
Сес чыл школына дооскан
өөреничилерге (өөренир ху
сазы 3 чыл):
1. Туулуг бызакчы (тус
кай школыар өөреничиле
рыне).
2. Малар (тулугта), шук
тур.
3. Кап болган демир-бе
тон конструкцияларын өт
тектиң, чаламчы.
4. Сантехника дери-ке
рекселерин өтпөр тала
быле эптеки, таа-биле кан
накчы.
5. Чырык четкилерин
болган дери-керекселери
ниң электр эптекин.
6. Электр-газ-биле кал
чакчы.
7. Суурга, көвүргүлөч
болган алаага краптар ма
шинаны.
8. Арматурщик — электр
биле калчакчы.
Ортумак школа дооскан
өөреничилерге (өөренир ху
сазы 10 ай) тускы эртки:
1. Шуктур, облопшчик,
плита салыкчы.
2. Контроль хемчөлөгө
дери-керекселерин болган
автоматиканың слесари.
Хулээн алыр чуртум

СПОРТ СПОРТ СПОРТ

ШЫДЫРАА ФЕСТИВАЛЫ БОЛУР

Бистин грессмейстерле
рис киржир чурттуң эң ши
диклек командаларын мар
гылаа болур! Хары угал
беш муң хөлге ойнаар! Мос
ква хоорайны Понерлер
ортуулу болган наймын
лаштын школачыларын
пишлек командаларын
арзыкка чүс хөлге маргы
лаа болур!
Бо дээр май айның ор
тан үзөндө эртер Москва
ның «Шыдыраа» федерация
эск маргылаа-дыр. Бо
дээр Улут Октябрьниң 70
чылдыга тураскааткан Бүг
үмүлдүг массалыг маргы
лааларын кезин.
Мапаа холбашыр СССР
ның Шыдыраа федерация
ның президиумунун ора
лачыны грессмейстер Ю.
Аберхактың чугалааны бол
за:
СССР-ниң шыдыраа феде
рацияның президиумунун
чоокта чаа эртен хуралы
шыдыраа массалык-биле
вентеринин, алаа чоңун
хей саныг кезинин улуг
сохотулалыг болуп турары
ны, бо талаа-биле масса
лыг бүтү ажалды эде тур
гарын, оон чаа аргалары
дип тыварын айтырла
рыч чугалашкан. «Шыды
раа» федерацияны оларын
бирөөн. Профессорлорун
эки тура спорт кинилерин
Бүгүмүлдүг шыдыраа куву
нун планнап турары Бүг
үмүлдүг массалыг шыды
раа фестивалы чурттуң ши
дыраа амырларына улуг
болушкун болур, оон тү
нөс чаладыла бүтүргө
ге, школарга, училищел
ге, өөрөмчө черлеринге,
шыдыраа клубтарына, пар
тарга грессмейстер бол
маштер лекцияларын ном
чуп, хары угал ойнаар ма
ргылааларын өрттирер. Со
вет Армияны болган Шер
и-Далай Флорунда чок
жымыкчыларына шыдыра
а хунерин өрттирер.
Шилилек командаларын
маргылаадыла бистин чур
тууштуң үш салалынын, эң
шымык шыдыраачылар
киржир. Команда бүтүт
сес шыдыраачы ойнаар. О
ларнын составтарын то
дарадым турар.
Анык назынын шыды
раачыларын делегей чемпи
он Гарри Каспаров башта
р. Ол командада Андрей Со
лов, Валерий Салов, Ян
Эльвест болган эске-ла а
нык ойнаар. Ортумак на
зынын шыдыраачыларын
(СЭТА).

Кыска медээлер

Волыболга Талды район
уну хоочун спортчуларын
аразында бирги чери дээш
маргылаа Дуржулаа стан
циянын Култура бажы
нынын спортзалында эркен.
Алаа СССР-ниң 50 чыл
атыг сохотулган хоочуна
бирги чери ээлөөн.
В. ФОМИН.
+ Спорттун олаа хев
ирине Тес-Хем районун
бирги чери дээш хоочуна
аразында маргылаа район
түвүн спортчуларын бирги
чери ээлөөн, Кызыла эр
кен маргылаага киришкен.
Херожен улус аразында
волейбол маргылаанын
район аммагынын коллек
тив тигиле.
Х. МОНГУШ.
+ Орнаничтерин аразы
нда эркен шыдыраа мар
гылаанын чүрби хире дур
банынын командалы бирги
чери ээлөөн. Хуула бирги
чер дээш маргылаага
эр улустан К. Ооржак, М.
Монгуш олар бирги-ийги
чери ээлөөн. Чаа-Струн
болган районун орун
септеге тулуг участуун
талыры база илдеп-и
киришкен.
Херожен улус аразында
волейбол маргылаанын
район аммагынын коллек
тив тигиле.
Х. МОНГУШ.
+ Орнаничтерин аразы
нда эркен шыдыраа мар
гылаанын чүрби хире дур

ЭКИ ТУРАЧЫЛАРГА ТУРАСКААТКАН

Тыва эки турачыларга ту
раскааткан кубок дээр ма
ргылаа «Кызылаа» со
хоста эркен. Алаа эр улус
туң 10, хероженерин 7
команда, 100 аажок спорт
лар киришкен.
Эр улус командаларын
аразында бирги чери Бер
т Даг ортумак школы (ка
птан Э. Сырат), ийги, уш
ку черлерин Эркин районун
Эркин районун

АПРЕЛЬ 16-ДА БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

7.00 — Эртеги гимнастика.
Мультифильм. Музыка. 7.30 —
«Уе». 8.15 — «Уруларга ди
риг амгылар дугайында».
8.45 — «Вистин» перисе.
Музыкалыг ламчылды.
9.40 — ВЛКСМ-ниң XX съез
динде, 10.10 — 10.15 — Ме
дээлер. 16.00 — Медээлер.
16.15 — Док. фильмин баш
тайгы көргүзүп. 16.35 — Ви
ниниң хоорайны «Кобари»
аас чогаал аамбалык оон
көргүзүп. 16.45 — Оон э
лде харга чедир болган оон
улуг наам. 17.35 — «Вистин
савдыс». 18.05 — «Онаа
Гонша». Улуг кижилерге мул
тифильм баштайгы көргү
зүп. 18.15 — ВЛКСМ-ниң XX
съездинин хун демделди.
18.45 — Бөгүн дегелдей.
19.05 — Док. фильм. 19.35 —
Улут Октябрьниң оюна.
«Төгүлүк өшпөс оурулар».
«Машенька». Уран-чечен
фильм. 21.00 — «Уе». 21.35 —
«Ак-кызыл» парустар.
ВЛКСМ-ниң XX съездинин
делгетар болган залчыла
рында суга спортчу-уран
байлар. 23.35 — Бөгүн де
гелдей. 23.50 — 00.20 —
ВЛКСМ-ниң XX съездинде.
ИЙГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
8.00 — Эртеги гимнастика.
8.15 — «Повар, даарыкчы,
плавник болган өскөл».
«Ортем-тайылдыг» фильм.
8.35 — 9.35 — Ийги биоло
гия. 10 класс. Өөреничелер

КЫЗЫЛДАН

18.10 — «Уаусу чога
лдыгынын ийги Бүгүмүлдүг
фестивалы чоруп тур». Тай
ды болган Каа-Хем район
арын бот-тыгышты уран чү
лөктөстөрүн оон көр
зүп. 19.00 — «Ажы ча
гаа». Телекөрүктөрүн ай
тыртыларга медицина ор
темненин кандидаты Л. С.
Ордынинева харылаар. «Төр
он Тыванын билер сен бө?»
География өртмөтүнүн
кандидаты К. О. Шактаржы
биле интервью. 19.30 — Ме
дээлер. 19.40 — «Алдыгы час».
ВЛКСМ-ниң XX съездинин
делгетар болган МТФ-ни
ниң салчыам Валентина
Евизиты дугайында кино
чуртумал. 19.50 — Медээлер.
МОСКВАДАН
20.00 — «Тамчыгыг уду
нар, чаштар!» «Жирафа
ны ужураалары». Мулти
фильм. 20.15 — Ритмиг ги
мнастика. 20.45 — Коштер.
21.00 — «Уе». 21.35 — 21.35 —
«Хат». Уран-чечен фильм.

Чырымдыкы, дээр
школа болган өртем албай
черлерин ажалдакчы
нын профессионал оком
Венг Уаус Республикада
Балатон хөлге 7 хонук дыш.

Тараа шедеринге артып
калган эркин саяагарын
тердирин Тыва АССР-ни
Министрлер Чөвөлдүнүн хо

Солунун индекси 54241.
Чылда 300 катан үнер.
Хемчөлөгө 2 парлагла азамы.
Тиражы 22108 экз.

Тыва АССР-нин Ном үндүрер чер,
полиграфия болган ном салымын
херектерин талаа-биле күрөө
комитетинин типографиясы. Кызыл,
Шетинин болган Крайне-ко
куумчуу, бажын № 1.

Чыгыш № 3490.
ТС-00588.

Адрес: 667000,
Кызыл хоорай,
Шетинин болган
Кравченко кудумчуу, 3

ТЕЛЕФОННАРЫ:

редакторун 2-24-63, редакторун оралакчыларын 2-23-24, 2-23-54 харымсалгалы секретарын 2-23-35, секретариат
2-23-35, партийжы амырала болган үлөтүр кидиштерин 2-31-75, пропаганда болган совет тургузуп киди
терин 2-27-13, чагаа кидиштин 2-41-27, информация кидиштин 2-20-60, культура кидиштин 2-23-54, кал
ажы-агыл кидиштин 2-21-47, корректорларын 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, солун келбей барганда 2-32-75
телефонче долгаар.

Тыва АССР-нин Ном үндүрер чер,
полиграфия болган ном салымын
херектерин талаа-биле күрөө
комитетинин типографиясы. Кызыл,
Шетинин болган Крайне-ко
куумчуу, бажын № 1.

Чыгыш № 3490.
ТС-00588.